

خلاق بودن را یاد دهیم

کودکان امروز لازم است بزرگسالانی خلاق و مبتکر باشند؛ زیرا جهان به سرعت در حال تغییر و دگرگونی است و آنان نیاز دارند برای رویارویی با مشکلات و فائق آمدن بر آنها خلاقانه فکر و عمل کردن را بیاموزند. خلاقیت، ابتکار و نوآوری مرحله‌ای از رشد عقلی است که می‌تواند منجر به ساخت و ایجاد موقعیتی برای راحت‌تر زیستن شود. برای خلاق بودن نیاز به داشتن هوش و ذکاوت بالا نیست. به عبارت دیگر یک فرد خلاق الزاماً فردی باهوش نیست بلکه تنها با استفاده از تجربه، آزمایش و البته کنجکاوی و بررسی درباره پدیده‌های محیطی‌اش قوه خلاقیت و ابتکار خود را متجلی می‌سازد. کودکان ذاتاً خلاق هستند به شرط آنکه بتوانیم شرایط و موقعیتی برایشان فراهم آوریم. کودکان تخیلات، ایده‌ها و افکار خود را با به کار گرفتن روش‌های گوناگون و خاص خود بیان می‌کنند.

آنها نقاشی می‌کنند، داستان می‌نویسند، نقش بازی می‌کنند، یک قطعه موسیقی می‌سازند، کاردستی درست می‌کنند، مسئله حل می‌کنند و... کودکان برای ارائه کارهای خلاقانه خود نیازمند ایده‌ها و اطلاعات خامی هستند که با ترکیب کردن آنها بتوانند قوه ابتکار و نوآوری‌شان را نمایش دهند. کتاب، بازی‌ها گوناگون، لوازم و مواد خام اولیه، نوارهای موسیقی همگی می‌توانند انگیزه و عاملی برای احیا و بروز خلاقیت هنری- علمی بچه‌ها باشند. اسباب‌بازی‌ها و وسایلی که ساخته فکر بزرگسالان هستند هیچ‌گاه نمی‌توانند خلاقیت کودک را برانگیزند. تجاربی که کودکان در سال‌های اولیه رشدشان از محیط کسب می‌کنند اندوخته‌ای برای تفکر خلاقانه آنان به حساب می‌آید. هر قدر این دانسته‌ها و اطلاعات بیشتر و متنوع‌تر باشند پیش‌زمینه بهتری برای پرورش و بروز خلاقیت در خود ذخیره خواهند کرد.

مک‌کنیان در تعریف خلاقیت می‌نویسد: «خلاقیت عبارت است از حل مسئله به نحوی که ماهیتی بدیع و نو داشته باشد». ویلیامز می‌نویسد: «خلاقیت مهارتی است که می‌تواند اطلاعات پراکنده را به هم پیوند دهد عوامل جدید اطلاعاتی را در شکل تازه‌ای ترکیب کند و تجارب گذشته را با اطلاعات جدید برای ایجاد پاسخ‌های منحصر به فرد و غیرمتعارف مرتبط می‌سازد».

* عوامل ایجاد خلاقیت در کودکان

- ۱ - داشتن استقلال و حق انتخاب تحقیقات نشان داده دانش‌آموزانی که استقلال بیشتری در تصمیم‌گیری دارند و به آنان حق انتخاب داده می‌شود از انگیزه درونی بیشتری برای انجام کار برخوردارند و پیشرفت خلاقیت در آنان قابل ملاحظه است.
- ۲ - پاداش اگرچه روان‌شناسان و خصوصاً رفتارگرایان، پاداش را عاملی مهم برای تقویت رفتار می‌دانند اما اگر این پاداش‌ها به درستی و در جای خود اعمال نشود نه تنها تاثیری مثبت ندارد بلکه خود عاملی برای از بین بردن خلاقیت خواهد بود.
- ۳ - تعریف و ستایش کودکانی به طور مداوم از طرف خانواده یا معلمان مورد تعریف و تشویق قرار می‌گیرند که فقط کارهایی را انجام دهند که مورد توجه والدین یا معلمان آنهاست. آنها یاد می‌گیرند که در زندگی آینده به جای خلاقیت و ابتکار، خود را با شرایط سازگار کنند و تنها به دنبال اموری باشند که تعریف و ستایش دیگران را به ارمغان آورد.

۴ - ایجاد فرصت برای کسب بینش و کشف مجهولات یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای ایجاد خلاقیت کودکان فرصت‌دادن به آنها برای پاسخگویی، کسب بینش و کشف مجهولات است. هیچ کودکی در جهان به کمک آنچه می‌شنود و به یاری آنچه می‌بیند پیشرفت نمی‌کند؛ پیشرفت وی به آنچه انجام می‌دهد بستگی دارد.

*راه‌های پرورشی و رشد خلاقیت در کودکان

۱ - احترام به سؤالات عادی و غیرعادی کودکان برای ارضای کنجکاوی کودک هیچ‌چیز مثل دادن جواب‌های مناسب و صحیح به سؤالات او نیست. سؤال در واقع انعکاسی از مغز تشنه‌ای است که می‌خواهد با دریافت جواب از فردی که بهتر از او می‌داند خود را سیراب کند. اگر چه احتیاج باید فوراً برآورده شود ولی کمی مکث بین سؤال و جواب غالباً می‌تواند افکار و ایده‌های مفیدی برای مباحثه به بار آورد و ارائه جواب هم بستگی به پیچیدگی سؤال دارد. گاهی اوقات بهتر است به او بگوییم سعی کند جواب سؤالش را خودش پیش‌بینی کند و او را راهنمایی کنیم تا آن پیش‌بینی را اگر چه غلط هم باشد بر مبنای مشاهدات و تجربیات خود تجزیه و تحلیل کند.

۲ - به کودکان نشان دهیم عقاید آنان با ارزش است لازم است والدین و مربیان نه تنها درباره امور و مسائلی که مربوط به کودک می‌شود بلکه همچنین درباره مسائل و امور خانه و مدرسه که دخالت کودک در آنها شایسته است از او نظر بخواهند و عقاید او را هم مثل عقاید بزرگترها در حضور خود کودک به بحث و گفت‌وگو بگذارند.

۳ - تدارک فرصت‌های مناسب برای یادگیری مبتکرانه و قدردانی از این نوع یادگیری‌هایی از مشخصات انسان خلاق این است که توانایی‌اش را خودش به کار می‌اندازد. کنجکاوی کودک به کشف مطالب نشان می‌دهد که در یادگیری تقریباً همیشه کودکان پیش‌قدم هستند. والدین و مربیان به کودکان اجازه دهند که گاهی اوقات مطابق ذوق و سلیقه خودشان اینار را کشف کنند. کودک باید در یادگیری‌های شخصی و ابتکار خود تشویق و هدایت شود بدون اینکه از خطاهای او چشم‌پوشی شود.

*عوامل آسیب‌زا در خلاقیت عوامل آسیب‌زا در خلاقیت دغدغه‌هایی برای متولیان نظام تعلیم و تربیت در سطح جامعه به وجود آورده است و تهدیدی جدی برای شکوفا شدن استعدادها و توانمندی‌های کودکان محسوب می‌شود. عوامل آسیب‌زای خلاقیت را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

۱ - عوامل فردی (درونی) ۲- عوامل محیطی منظور از عوامل فردی عواملی است که به ویژگی‌های فرد مربوط می‌شود و عوامل محیطی به موقعیت‌هایی اطلاق می‌شود که فرد در ارتباط با دیگران دارد. یکی از عوامل محیطی که در رکود قوه خلاقیت کودکان تاثیر بسزایی دارد محیط خانواده است. خانواده نخستین پایگاه تربیتی کودکان است و میزان خلاقیت را می‌توان با ایجاد فضای مناسب خانوادگی افزایش داد. گاهی خانواده‌ها با ایجاد محیط مناسب خانوادگی امکان خلاقیت را افزایش می‌دهند؛ هرچند گاهی نیز خانواده‌ها با روش‌های غیرکارآمدی که برای تحقق این هدف اعمال کرده‌اند نه تنها نتیجه مطلوبی به دست نیاورده‌اند بلکه نتیجه معکوس به بار آمده است.

راهکارها و پیشنهادها ۱- والدین به کودکانشان احترام بگذارند و به توانمندی‌های آنان معتقد باشند. ۲- به کودکان آزادی عمل دهند زیرا خلاقیت و ابتکار کودک غالباً در زمان‌هایی شکوفا می‌شود که از آزادی عمل برخوردار باشد. ۳- باید به کودکان اجازه دهند به طور خودجوش و خلاقانه به کارهای مورد علاقه خویش بپردازند. ۴- حس اعتماد به نفس و خودباوری را در کودکان تقویت کنند. ۵- کودکان را به بازی با گل تشویق کنند زیرا گل وسیله‌ای سه‌بعدی است. هنگام کار با این وسیله کودک آزادی خلاقانه‌تری را نسبت به وسایل دوی بعدی دیگر نظیر نقاشی و طراحی به دست می‌آورد. ۶- نباید کودکان را قربانی عادت کنند. اگر فرزندان در حل مسائل، روشی را انتخاب کنند که فقط در یک چارچوب خاص قرار بگیرد و همیشه بخواهند طبق آن الگو پیش بروند به آن عادت کرده و بدون تفکر به حل مسائل می‌پردازند؛ بنابراین فکر خود را محدود کرده و به خلاقیت که لازمه اش تفکر و تعقل است نخواهند رسید.

*نتیجه‌گیری یک فرد بزرگسال در شرایطی می‌تواند خلاقیت را تشویق کند که در تولید و بروز اندیشه‌های خلاق از یک چارچوب بدون ارزشیابی بهره گیرد. فرد بزرگسال باید به کودکان اطمینان دهد که فرصت خطر کردن در تکالیف وجود دارد و باید آنها را به کنجکاوی و جست‌وجو درباره اندیشه‌ها و حدس‌ها و ملاحظه چیزها به گونه‌ای نو وادارد.

کاوشگران

غیردولتی

دبستان